

Ralph Waldo Emerson

Türkçeye Çeviren: H. Övgü Tüzün

SİYASETNAME

Cambridge

Siyaset

Düşüncesi

Klasikleri

SİYASİ YAZILAR

GİRİŞ

Biyografi

Ralph Waldo Emerson'suz bir Amerika Birleşik Devletlerini tahayyül etmek çok zordur. Matthew Arnold, onun denemelerinin on dokuzuncu yüzyılın “en önemli düzyazı metinleri” olduğunu söylemiştir, keza Emerson'un etkisi Amerikan edebiyatının genelinde de tüm açıklığıyla hissedilmektedir.¹ Felsefi açıdan -aleni çelişkilere rağmen- Kantçı idealizm, pragmatizm, dil felsefesi ve post-modernizme destek verdiği ya da öngördüğü söylenebilir. Hem erken dönem hem de günümüz siyaset kuramcılarının üzerinde güçlü bir etkisi olan Emerson, kölelik karşıtı hareketin de en önde gelen isimlerinden biriydi. Onun çevreci yaklaşımı Raphaelci-öncesi ressamlarına ve doğayı şehir planlamasına temel alan peyzaj mimarlarına ilham olmuştur. Harold Bloom, tek gerçek Amerikan dini olarak nitelendirdiği “özgüven” in Emerson'un eseri olduğunu dile getirmiştir.

Massachusetts'in köklü ailelerinden birine mensup olan Emerson, Harvard Koleji ve rahipliğe uzanan gelenekselleşmiş yolu takip etmiştir. Kiliseleri bağımsız sayan Teslisçi yapıdan Üniteryanizm adını alan daha liberal bir inanç sistemine geçişin yaşandığı bir dönemde, 1829 yılında, Boston'da İkinci Kilise'de göreve başlamış, fakat İsa'yı kutsal bir kişi olarak gösteren ayinleri yönetemeyeceğini söyleyerek kısa zaman içinde vaiz kürsüsünü terk etmiştir. İlerleyen dönemlerde isminin birlikte anılacağı Thomas Carlyle'la da tanışmasına vesile olan Avrupa seyahatini takiben, Concord yakınlarında, nesillerdir ailesine ait olan eve yerleşmiş ve Amerika'nın ilk toplum entelektüeli olma yolunda gelişimine başlamıştır.

Emerson yeni oluşmakta olan “lyceum hareketi” sayesinde bağımsız bir düşünür olarak kendine yer edinebildi. Her ne kadar “lyceum” görünürdeki amacı sınıf atlamak isteyenlere işlevsel bilgiler kazandırmak olsa da Emerson bu sistemi henüz oluşmakta olan felsefi fikirlerini yaymak için bir fırsat olarak değerlendirdi. Yine de her ne kadar halka yönelik konuşmalarından iyi bir gelir etmeye başlamış olsa da, ruhsal anlamda bir fayda sağlayamıyor olması onu ümitsizliğe sevk ediyordu. Büyük oranda onu dinlemek için para

¹ Matthew Arnold, “Emerson,” *Macmillan's Magazine* 295 (May, 1884).

veren “duyarlı” orta sınıfa bel bağladığı için, çoğu zaman – günlüklerinde de hoşnutsuz bir şekilde belirttiği gibi – mesajını yumuşatma gereksinimi hissetmekte olsa da, hüneri ve uzlaşmaya dönük tavrı sayesinde çok başarılı oldu. 1871 yılında, artık yaşamının alacakaranlığına yaklaşırken, Mark Twain onu “günümüzdeki konuşmacıların en çok bilineni, en mükemmeli ve en çekicisi” olarak nitelendirmiştir.²

Emerson, profesyonel yaşamının ilk günlerinden itibaren, Locke ve Teslisçi dünya görüşünden uzaklaşarak, Kant ve Romantizm yanında, Üniter-yenizm’den panteizme ve ateizme uzanan çeşitli dini inançların şekillendirdiği bir dünya görüşünü benimseyen diğer yetenekli düşünürlerin arasında katıldı. 1836 yılından itibaren - çoğu Harvard’da eğitim görmüş vaizlerden oluşan - ve sayıları iki düzine civarı olan genç idealistler, (çoğunlukla Emerson’un evinde) düzenli buluşmalar gerçekleştirmeye başladılar; bu oluşum daha sonraki nesiller tarafından “Transandantalist Kulüp” olarak isimlendirildi. Transandantalistler neredeyse ilk ortaya çıktıkları andan itibaren, Avrupa ve özellikle de Alman Romantizmini, Britanya empirizminden ayıran genel entelektüel mizaç hakkında Harvard’daki eski öğretmenleriyle açık açık tartışmaya başladılar.

Emerson’un bir mezunu olarak Harvard’da yaptığı “Amerikan Âlimi” isimli konuşma ve İlahiyat Fakültesi’ne hitaben yaptığı konuşmalar bu süregelen tartışmaların bir parçasıydı ve bu konuşmalarını takiben Emerson neredeyse otuz yıl gibi uzun bir süre Harvard’da konuşma yapmaya davet edilmedi. Lyceum dersleri ve denemeleriyle beraber bu konuşmalarda ifade bulan devrimci retorik, Amerikan edebiyatı ve düşüncesinin istikametini değiştirecekti. Çoğu Amerikan yazarının benimsediği ağırbaşlı İngiliz stilini reddederek, ilhamını Goethe, de Stael, ve Carlyle’in yerel sesinden alan Emerson “felsefe, etik, ilahiyat, eleştiri, şiir, mizaç, eğlence, taklit, anekdot, şaka, vantrilokluk, her şey kabul edilebilir” (JMN VII:265) demiştir.³ Emerson akademik şekilciliği gözetmeyip, Romantik görüşün temel bileşenlerinden biri olan sezgiyi kendine yol gösterici bir ilke olarak benimsemiştir:

² David S. Reynolds, *John Brown: Abolitionist: The Man Who Killed Slavery, Sparked the Civil War, and Seeded Civil Rights* (New York: Alfred A. Knopf, 2005), 364–5.

³ JMN = *The Journals and Miscellaneous Notebooks of Ralph Waldo Emerson*, ed. William H. Gilman, Ralph H. Orth, et al. (Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1960–82), 16 cilt.

“Eğer düşünce ... kendiliğinden gelmiyorsa, doğru bir (olması gerektiği) şekilde gelmiyor demektir.”⁴ Düşünme eyleminin amacının sistemik bir yapı yaratma arzusunda değil, fikirlerin çarpışmasından ortaya çıkan enerjide aranması gerektiğine inanan Emerson, “Daireler” de temel amacının “her şeyi yerinden sarsmak” olduğunu belirtmiştir.

İşte bu yüzden Emerson’u mantıksal tutarsızlıkla suçlamanın bir anlamı yoktur. “Özgüven” isimli eserinde cüretkâr bir şekilde ifade ettiği gibi: “Ahmakça bir tutarlılık küçük zihinlerin saplantısıdır ... Büyük bir ruhun tutarlılıkla hiçbir işi yoktur” (s. 59).⁵ Emerson’un “Kelimeler öldürüyor bizi. Sözlükler ise ölçüp, biçip asıyor.” sözlerinde de ifade bulan, dilin dünyayı tahrif etmesinden ve yetersizliğinden duyduğu rahatsızlığı postmodernistler de takdir etmişlerdir (JMN VII:240).

Yazılı söze temkinli yaklaşımına rağmen, hatırı sayılır bir edebi mirası vardır Emerson’un. Düzyazı ve şiirlerinden oluşan geleneksel koleksiyonlar ortalama bir düzine cilt içerse de, geçtiğimiz otuz kırk yıl içinde ortaya çıkan (ve bir milyon kelimesi günümüze ulaşan) mektupları, ilave ders notları ve söylevleri ve (uzunluğu iki buçuk milyon kelimeyi bulan) harikulade aydınlatıcı günlüğüyle beraber (hala artmakta olan) bu sayı en az üç katına çıkmıştır. Emerson, kullandığı her ifade tarzında yıkmaya ve yeniden oluşturmaya devam eder; farklı türlerdeki eserleri göstermektedir ki yazar daha önce düşünmüş ve yazmış olduklarını sık sık alaşağı etmiştir.

1840’lara gelindiğinde, Emerson’un pek çok arkadaşı ve akrabası köleliğin kalkmasını destekliyordu. Her zaman köleliğe güçlü bir şekilde karşı olmasına rağmen, zihin hürriyetini ortak bir davaya tabi kılmaktan çekindiği için o yıllara kadar herhangi bir gruba dâhil olmakta tereddüt eden Emerson en sonunda aktif bir köle karşıtı olur (Emerson’un bir nevi hamisi olduğu ve “Benim cesur Henrim” diyerek bahsettiği Henry David Thoreau da onunla neredeyse eşzamanlı olarak bu harekete katılmıştır). Birçok sataşmaya ve tehdide maruz kalmış olsa da, sosyal dönüşümü büyük bir inançla savunmaya devam etmiştir.

Yaşamı boyunca kendine geniş çaptaki bir hayran kitlesi edinen Emerson’un şöhreti, akademik bilginin profesyonelleştiği ondokuzuncu yüzyıl sonlarında sönmeye başlamıştı. Santayana, Emerson düşüncesindeki “plastisite” yi beğense

⁴ James Elliot Cabot, *A Memoir of Ralph Waldo Emerson* (Boston: Houghton, Mifflin and Company, 1887), 1:294–5.

⁵ Giriş bölümünde atf gösterilmeyen parantez içindeki sayfa numaraları bu kitapta çoğaltılan metinlere aittir.

de Henry Adams ve William James gibi, onun felsefesini de zayıf bulur. Diğer taraftan, John Dewey, Emerson'u "ismi Platonla anılabilecek" yegâne Amerikan entelektüeli olarak nitelendirmiştir. Dewey, Emerson'a "Demokrasinin filozofu" payesini vererek, onun için formalistlerin saldırılarına dayanıklılı özel bir düşünür kategorisi yaratmayı umuyordu.⁶ Bu çabalara rağmen Emerson'un itibarı büyük ihtimalle, genelde ona bir hayranlık beslemeyen F. O. Matthiessen'in *Amerikan Rönesansı* (1941) isimli eserinde Emerson'un günlüklerini ve denemelerini bir araya getirerek, onun aynı zamanda hem ideal hem de dünyevi bir hayat yaşama çabasını ortaya koymasıyla yerli yerine oturmaya başlamıştır.

1980'lere geldiğinde, Emerson'un Amerikan düşüncesindeki önemli yeri sağlamlaşmıştı; disiplin sahibi olmayan bir mistik değil, gerçeğin hem geçiciliğinin hem de kalıcılığının farkında olan ve demokratik bireysellik gibi devrimci bir kavram geliştiren bir düşünür olarak görülmekteydi. Len Gougeon'un öncü eseri Emerson'un sosyal tarafgirliğe bağlılığını sorguladı. Harold Bloom'un yalnızca Emerson'u değil, genel olarak Romantizm'i savunması da Transandantalizm'i Amerikan düşünce geleneğinin merkezine koydu.

Metinlerin Arka Planı

Emerson'un döneminde yaşayan Boston ve Cambridge elitlerinin dünyaya bakışı büyük oranda üniteriyen ve muhafazakârlık karşıtıydı. İmalatçıdan ziyade tüccar olan ve daha çok İngiltere'yle ticaret yapan bu kişilerin edebiyat ve felsefe alanlarındaki tercihleri de İngiliz hayranlıklarını yansıtmaktaydı. John Locke okumak Harvard'da zorunlu olsa da okul bütünüyle "İskoç Sağduyusu"nu benimsemişti. Locke, tüm bilginin dış dünyanın duyularımızda yarattığı izlenimlerden geldiğini ve bu izlenimlerin de ahlaki ve siyasi ilkeler gibi karmaşık fikirler haline gelen yansımalar yaratmak üzere çoğaldıklarını iddia ediyordu. İskoç düşünürler, düşüncelerin kaynağının duyular olduğunu savunan Locke ile Platon'dan beri ahlaki düşüncelerin ve anlayış kategorilerinin içkin olduğunu savunan eğilim arasında bir orta yol bulmaya çalışıyorlardı. Duyuların yansımalar sebepleri olduğuna inanmakla beraber, insan zihninin, bilgiden bağımsız olarak algılanan bilgiyi tasnif etme ve yorumlama yöntemleri geliştirdiğini vurgulamaktaydılar. İçkin olmasalar da bu ilkeler açık seçik görülmekteydiler: Tanrı insanları kandırmayacağından, onlara dünyayı anlamalarına yetecek gerekli sağduyuyu bahşetmişti.

⁶ John Dewey, "Emerson – the Philosopher of Democracy" *International Journal of Ethics* 13 (1903), 405–13.

Boston Üniteryenleri biraz mesafeli olsa da müşfik bir Tanrı'ya, ahlaki ilkeleri anlamamızı sağlayan kapasitemizin doğuştan geldiğine, ahlaki ve sosyal gelişimin kademeli olarak gerçekleşeceğine inanıyorlardı. Sürekli artan maddi zenginlik seviyesinin de bu inandıklarını hem desteklediğini hem de kanıtladığını düşünmekteydiler.

Emerson'un geri planında bunlar olsa da geleceği için farklı eğilimleri vardı. Sydney Ahlstrom'un deyişiyle, "Emersoncu mesaj en başta Helenik bir dirilişti".⁷ Emerson dogmatik bir kişi olmasa da inançlarını büyük oranda aldığı klasik eğitim şekillendirmişti. Sağduyucuların takipçilerinin öğrencisi olduğu üniversite yıllarında, Cambridge Neoplatonisti Ralph Cudworth'u öven ve ödül alan bir makale kaleme almıştı. Neoplatonculukla en yakından ilişkilendirilen antik dönem filozofu Plotinus, çok katmanlı hipotezler veya varlığın formlarını önermişti. İlkesi hem varlık hem mutlak iyilik hem de ulûhiyet olan Bir sudûr ederek Zekayı, Zeka da aynı şekilde bireylerin ruhlarını da içeren Dünyanın Ruhunu (Emerson'un Öte Ruhı), meydana getirir. Bu vizyon sayesinde Plotinus (ve Emerson) tamamıyla iyi olan kutsal bir gücün nasıl olup da içinde kötülük de barındıran bir dünyayı yarattığını açıklayabilmişlerdir: sudûr eden şeyler Bir'den uzaklaştıkça güç kaybederek bünyelerine kötülük de alabilir hale gelmişlerdir (Platon bu durumu 'iyinin yokluğu' olarak tanımlamıştır).

Emersoncu düşüncenin özellikle önem verdiği husus, maddi dünyayla ilişkileri sonucu kaçınılmaz olarak "bayağılaşan" birey ruhların Kutsal Erdem aracılığıyla tekrar Dünya'nın Ruhuyla birleşmeyi amaçlamalarıdır. Siyaset bilimcileri açısından fazilet, vatandaşlık vazifesinden sosyal nezaket kültürüne kadar uzanan geniş bir yelpazeyi kapsamaktaydı. Emerson ise sıklıkla erdemi toplumsal davranışlardan ziyade kişisel aydınlanmayla ilişkilendiriyor ve Stoacılara dayanarak, onu bireyin özgürlüğünü yitirmeden, kaderin ve doğa kanunun gücünü takdir edebilmesi olarak görüyordu. "Ruhsal Kanunlar" isimli eserinde bu durumu "eylemde şeylerin doğasına yatkınlık" olarak açıklamıştı. Bu içgörüyü, Kutsal Erdem'in bireyin Dünya Ruhuyla bağlantısı olduğuna yönelik Neoplatoncu düşünceyle birleştiren Emerson, erdemli davranışın büyük oranda evreni yöneten temel ilkeleri anlamaya ve bu ilkelerle uyumlanmaya çalışan bireyin mahrem dünyasına ait oldukça ruhsal bir girişim olduğunu vurgulamaktaydı.

⁷ Sydney E. Ahlstrom and Jonathan S. Carey, eds., *An American Reformation: A Documentary History of Unitarian Christianity* (Middletown, Conn.: Wesleyan University Press, 1995), 28.